

perantia infusa, et similes virtutes, quæ manent non solum in habitu, sed etiam in actu, quoad simplices motus voluntatis, quibus complacent in objectis suis, et honestatibus eorum, et detestantur etiam contrarias turpitudines, quod in genere explicatum est 1. 2, in materia de virtutibus. Actus vero timoris filialis quoad substantiam, quatenus est simplex fuga offensæ Dei possibilis in mea natura, manet etiam in Beatis, quia ut sic nullam dicit imperfectionem. D. Thomas 2. 2, q. 19, art. 11, et eodem modo Augustinus, 14 de Civitate, cap. 9, dicere videntur timorem istum beatorum esse voluntatem, qua necessario volunt non peccare, *non sollicitudine infirmitatis, sed tranquillitate charitatis*; quamvis hic actus magis videatur odium peccati, quam timor, licet aliquo modo distingui possit; nam odium est aversio a peccato secundum se, propter malitiam ejus; hic vero actus est tanquam fuga quædam, considerando peccatum, ut simpliciter possibile fieri a mea voluntate, et ideo est per modum timoris. Quare in Deo intelligere quidem possumus odium peccati, non tamen istam fugam, quia nulla ratione est illi possibile tale malum. Qui etiam timor per conditionalem actum bene explicatur: *Etiam si beatitudinem non impediret, omnino vitarem culpam propter Deum*; qui actus est ejusdem substantiæ cum timore filiali viæ, quamvis non habeat imperfectiones adjunctas, scilicet, anxietates, etc. Dices: eodem modo posset dici timorem servilem manere in Beato in substantia, quia manet fuga mali pœnæ secundum se possibilis; quod tamen videntur negare Augustinus, divus Thomas, et alii. Respondetur illum actum, ut est simplex fuga pœnæ, posse manere; simpliciter tamen non esse dicendum timorem servilem, quia in illo statu tota illa fuga pœnæ possibilis imperabitur a charitate, et referetur in Dei gloriam.

SECTIO V.

Utrum operari intuitu æternæ retributionis sit actus spei honestus.

1. *Primum hæreticorum argumentum.* — *Secundum.* — *Prima conclusio.* — Lutherani damnant hunc actum, tanquam omnino malum, quia non licet illam spem ponere in nostris operibus et meritis; est enim contra Christi dignitatem, et esset in se ipso confidere. Secundo, quia quidquid non procedit ex

puro amore et benevolentia Dei, ordinat Deum ad nos, quod est inordinatum. Nihilominus dico primo: operari propter mercedem et retributionem, præcipue æternam, per se bonum est et honestum. Est de fide definita in Trident., sess. 6, cap. 11, et can. 31; et in Directorio Inquisitor., 2 part., quæst. 9 et 10, refertur definitio Innocentii III de eadem re. Idem confirmatur ex variis sacra Scripturæ locis, ac Patrum traditione, ut videri potest in materia de merito¹. Ratio vero est, quia amor concupiscentiæ, vel timor gehennæ est actus per se honestus, ut supra ostensum est; ergo operari ex imperio talis amoris vel timoris per se non est malum, quia neque bonus actus per se imperat malum, nec etiam est mala circumstantia, ut patebit statim.

2. *Secunda conclusio.* — *Objectio solvitur ex D. Thoma.* — Dico secundo non solum esse bonum operari ex amore vel timore, quasi ex motivo extrinseco, veluti sumpta inde occasione, sed etiam tanquam ob finem proximum et immediatum. Conclusio est contra aliquos, qui dixerunt licere quidem ex promissionibus vel minis Dei excitari ad operandum, ita ut illud solum sit veluti quædam dispositio ex parte subjecti; tamen respicere mercedem tanquam finem, dicunt esse malum. Conclusio tamen posita est communis Theologorum, in 3, dist. 29, ubi Durandus, quæst. 3; Bonaventura, dist. 27; Adrianus, Quodlibet. 4, 8 et 9, et favent eadem testimonia sacra Scripturæ et Patrum, et maxime quæ in doctrina de attritione afferri solent². Ratio est, quia ille finis est bonus; ergo additus actui non communicabit illi malitiam; quæ ratio procedit, sive finis sit proximus, sive remotus, sive integer, sive partialis, et maxime probat de fine beatitudinis et retributionis æternæ; nam opera nostra quasi natura sua sunt media ad talem finem; ergo illum intendere per hæc opera non est malum. Tandem illa beatitudo est quid excellentius nostris operibus; ergo merito potest per hæc intendi. Sed contra, nam saltem amare Deum super omnia propter hunc finem videtur inordinatum, quia est ordinare nobilius ad ignobilius, atque adeo quodammodo uti Deo. Respondetur ex D. Thoma, in 3, dist. 29, artic. 4, ad 2, in actu amoris Dei duo posse distingui. Unum est objectum, quod est Deus; et hoc si amatur charitate, non

¹ Lib. 12 de Grat., c. 12, late.

² Consule auctorem, disp. 5 de Pœnit., sect. 2.

amatur propter aliud, sed propter se. Aliud est exercitium hujus actus, et hoc potest referri ad mercedem, ut ad finem proximum; sic enim actus charitatis imperari potest ab spe, et non est inordinatio, quia non utor Deo, sed actu meo. Deinde quia in eomet usu non sisto in mercede mea, aut commodo, tanquam in fine ultimo; nam omnia tandem refero in gloriam Dei, vel formaliter, vel virtute, atque adeo necesse est ut actus sit bonus; propter quod Tridentinum supra addit: *Dummodo hoc principaliter intendatur, ut Deus glorificetur in nobis.* Quod tamen in hujusmodi modo operandi virtute semper includitur, quia actus et finis boni sunt, nisi voluntas malitia sua illud impediatur.

3. *Quorundam limitatio rejicitur.* — Limitant vero aliqui hanc conclusionem ad ea opera quæ non sunt præcepta, nam in iis quæ præcepta sunt, inquit, malum est operari propter mercedem ut propter finem, quia in eo modo operandi virtute includitur voluntas non operandi, si non speratur merces et retributio; hæc autem voluntas, et dispositio in rebus præceptis est intrinsece mala, nam lex Dei servanda esset, etiamsi nihil promitteret, sicut peccatum esset vitandum, etiamsi non esset pœna; quocirca supra dicebamus quendam timorem servilem esse malum. Dico tamen conclusionem procedere etiam in actibus præceptis; ita Adrianus, et Bonaventura supra. Ratio est, quia etiam opera bona præcepta, sunt media per se ordinata ad talem finem, qui certe bonus est, quamvis non sit optimus; neque est verum includi in tali opere voluntatem illam; nam potius qui sic operatur, absolute vult servare præceptum eo modo quo præceptum est, atque adeo ut medium ad talem finem, neque illa conditionalis voluntas (Si non esset merces, non facerem) præsumenda est, nisi vel expresse habeatur, vel ex effectibus evidenter colligatur; nam alias, cum actus sit de se bonus, non est in malam partem interpretandus.

4. *Tertia conclusio bipartita.* — Dico tertio hunc modum operandi pertinere ad spem, vel imperantem, vel elicentem. Conclusio facilis est, supponendo nos loqui quando aliquis operatur ex intentione supernaturalis retributionis, et quando illa intentio est objecto proportionata, atque adeo supernaturalis; quæ intentio, ut ex dictis patet, pertinet ad spem. Ex quo facile patet prior pars, nam opus factum propter finem aliquem imperatur ab intentione finis, atque adeo a virtute, cujus est

illa intentio; posterior pars probanda est ex generali doctrina 1. 2, quod quando electio proxime, et immediate est propter aliquem finem, ab eadem virtute elicitur, a qua intentio; si ergo aliquis proxime moveatur ad operandum ex intentione proprii commodi, et spe retributionis, totum illud opus erit proxime a virtute spei. Verum est tamen hoc raro accidere, quia fere semper opera quæ fiunt propter retributionem, sunt alias bona, et honesta ex objectis propriis, quæ bonitas ex objecto non excluditur propter spem retributionis.

5. *Proponitur quædam difficultas.* — *Resolutio.* — *Confirmatur.* — Quæres an quæ diximus habeant locum in retributione temporali etiam humana, ut, verbi gratia, an sit honestum canere vel recitare horas canonicas in choro propter temporale beneficium, ita ut alias non facerem. Videtur enim non licere, quia hic vere refertur id quod superioris ordinis est, ad rem inferioris ordinis; item ille videtur esse amor mercenarius, quem D. Thomas 2. 2, quæst. 19, artic. 4, ad tertium, simpliciter damnat; et ita videtur sentire Bonaventura, et favet Chrysostomus, libr. 2 de Compunctione cordis, sub finem. Primo, suppono intentionem boni temporalis, vel amorem, esse indifferentem per se; unde etiam operari ex illa intentione videtur per se indifferentem; quare si intentio illa in re ita exerceatur ut sit honesta, operari opera virtutis ex vi illius intentionis per se erit etiam honestum. Et imprimis si illud temporale commodum solum intendatur secundario, tanquam quid accidentarium, omnes id affirmant, quia honestum est intendere aliquod bonum, eo modo quo ipsum ordinatum est; sed hoc temporale commodum est quid nobis accessorium; ergo ita illud intendere etiam erit honestum. Deinde si sit finis principalis, dummodo non sit malus, etiam nulla est inordinatio propter illam rationem, quod quando finis non est malus, non dat malitiam actui. Nec refert quod medium sit quid nobilius, quia interdum licet ordinare majus ad minus; nimirum vel ordinando utrumque ad aliquid excellentius utroque, ut in proposito hæc omnia ultimate referenda sunt in Dei gloriam; vel certe quando majus ordinatur ad luerandum minus absque jactura ipsius majoris, ut in proposito casu, bonum orationis non amittitur, ex eo quod per illam temporale aliquid honeste conquiramus. Confirmatur; nam interdum licet non facere opus virtutis; ergo etiam in-

terdum potest licere non facere, nisi propter hunc finem; et hoc sentit D. Thomas in dicta quæst. 89, art. 4, ad 3, et art. 5, ad 2, ubi dicit, licet iuramentum sit actus religionis, posse fieri propter aliquam utilitatem humanam, ubi tamen Cajetanus aliter conatur exponere; certe Chrysostomus, homilia 15 in Matthæum, dicit sæpe Deum promittere bona temporalia, ut moveantur imperfecti ad operandum. Unde addo ultimo, si hæc intentio temporalis commodi nitatur in divina promissione, et a Deo, ut ab auctore gratiæ speretur, illum modum operandi pertinere ad spem, modo dicto in ipsa ultima conclusione. Ratio est, quia hæc bona isto modo considerata pertinent ad objectum spei, ut diximus. Unde etiam eo modo sumpta cadunt sub meritum, ut suo loco tractatur (lib. 12 de Grat.).

SECTION VI.

In quo gradu perfectionis sit spes.

1. *Suppositio pro resolutione.*—*Prima assertio.*—Quæstio hæc pertinet ad habitum spei, et quoniam de illo vix superest aliquid dicendum præter dicta in genere in materia de gratia, et in simili de fide et charitate, supponendum breviter est dari in nobis huiusmodi habitum, quod patet ex dictis; tum quia actus quos numeravimus, non sunt nobis faciles; tum etiam quia cum supernaturales sint, indigent accommodato principio, sicut actus aliarum virtutum. Ex quo dico primo hunc habitum esse per se infusum, quod est certum ex Tridentino, sessione 6, c. 3; et Eccles. 24: *Ego mater sanctæ spei*; et ad Romanos 15: *Deus autem spei*; et ad Thesalonic. secundo: *Qui dedit nobis spem bonam*. Quæ loca¹ possunt de objecto, et actibus exponi, sed inde sumitur efficax argumentum de habitu: nam si objectum actus est supernaturalis; ergo et habitus. Item patet a simili ex aliis virtutibus, non solum Theologicis, sed moralibus, gratiam per se comitantibus.

2. *Secunda assertio.*—Dico secundo hunc habitum esse veram et propriam virtutem; tum quia est a Deo immediate et per se infusus voluntati; tum quia objectum ejus est optimum, et actus honestissimi. Dices: virtus est dispositio perfecti ad optimum; hic autem habitus non disponit ad optimum actum, nam

¹ Alia videri possunt l. 6 de Gratia, c. 8, et l. 8, c. 18.

disponit ad amorem concupiscentiæ, qui est imperfectus. Propter hoc Durandus, distinct. 26, q. 1, sentit spem non esse proprie virtutem; sed perperam loquitur; nam si actus est simpliciter bonus et honestus, cur non habitus? Item non est de ratione virtutis esse principium optimorum actuum simpliciter, et in omni genere; alias sola charitas esset virtus. Quare virtus dispositio est subjecti ad optimum modum operandi, videlicet prompte et delectabiliter; et ut sit virtus, satis est esse principium actuum honestorum ex objecto, atque adeo optimorum in sua specie et ratione.

3. *Probatum assertio quoad spem formatam.*—*Item quoad informem.*—*Instantiæ ut nonnulli respondeant.*—*Vera solutio.*—Hæc ergo conclusio, intellecta de spe formata, seu conjuncta charitati, ut sectione sequenti dicitur, est de fide, nam tunc est in meliori statu; ergo maxime est virtus; unde de illa maxime intelliguntur effectus, et excellentiæ quæ prædicantur de spe in sacra Scriptura, ut ad Roman. 1, ad Ephes. 6, et aliis in locis tribuitur illi salus. De spe autem informi, peculiariter dicendum est essentialiter esse veram, et propriam virtutem, quamvis non habeat tunc statum virtutis simpliciter, et ideo non vocetur theologicæ simpliciter virtus: patet ex doctrina de virtutibus in communi et de fide, tractat. præcedenti, disput. 7, sect. 3, num. 7; nam de essentia habitus spei secundum se est, quod sit virtus; manet autem ille habitus etiam amissa gratia; ergo essentialiter manet virtus. Item actus spei, in peccatoribus, etiam qui nunquam habuerunt gratiam, potest esse bonus, et ex objecto, et ex omnibus circumstantiis; ergo et habitus. Instabis: nam talis spes indebito modo sperat, nimirum sine meritis. Unde Proverb. 8 dicitur: *Spes inanis et mendacium*; et Job. 8 dicitur: *Spes hypocritæ*: quidam ergo audent ita loqui, ut dicant spem informem non esse virtutem, sed potius vitium; hoc autem est negare spem manere informem in peccatore. Respondetur tamen spem informem non sperare quasi componendo præsentem statum sperantis cum consecutione rei speratæ; hoc enim non esset sperare, sed præsumere, nec ex fide procederet, sed potius ex errore; sperat ergo peccator gloriam, sperando etiam merita et similiter remissionem peccati per futuram pœnitentiam, et sic de aliis.

4. *Tertia conclusio bipartita.*—*Prior pars suadetur.*—*Contra posteriorem arguitur pri-*

mo.—Dico ultimo, inter Theologicas virtutes spem tenere medium locum perfectionis, et ita est minus perfecta quam sit charitas, quod est certum de fide, ex dicendis in materia de charitate, disput. 3, sect. 1; nam per se constat amorem amicitiae perfectiorem esse amore concupiscentiæ. Esse autem perfectiorem quam sit fides, non est certum, sed valde dubium. Primo, quia fides plus videtur laudari in sacra Scriptura, quam spes. Secundo, quia actus fidei videtur altior, supernaturalior et difficilius, quam spei. Tertio, quia spes videtur participare a fide maximam perfectionem suam, nimirum firmitatem. Quarto, fides est in intellectu, quæ est perfectior potentia, et sub nobiliori ratione tendit, nempe veri. Quinto, quia fides minus dicit ordinem ad nos quam spes; credit enim Deo propter eminentem et summam ejus veritatem.

5. *Probatum nihilominus comparando spem cum fide quoad piam affectionem voluntatis.*—Cæterum posita conclusio etiam quoad hanc partem est D. Thomæ, quæst. 5 de Verit., artic. 3. Nam in Summa nunquam fecit hanc comparisonem; et sumitur ex eodem in 3, d. 23, quæst. 2, artic. 5, ad 3, et lect. 4, in 1 epist. ad Timoth., cap. 2. Et explicatur breviter; nam in fide duo concurrunt, voluntas et intellectus: si spes ergo comparetur cum habitu fidei qui ad voluntatem spectat, vel actus spei cum voluntate credendi, certe invenietur spes perfectior. Primo, quia spes versatur immediatius circa Deum, ut summum bonum et ultimum finem; illa vero affectio pia immediate versatur circa actus nostros, scilicet, ipsum credere. Unde secundo spes est virtus Theologica, ille vero habitus voluntatis non est per se virtus Theologica, quia non immediate attingit Deum, sed alium actum, quo attingitur Deus, sicut in materia de Gratia ostenditur¹. Tertio, ille actus non per se elicit actum credendi, sed movet et applicat intellectum ad illum, neque aliud amplius facere potest; habitus vero spei et immediate elicit actum spei, et non solum illum, sed etiam amorem et gaudium.

6. *Deinde comparando cum eadem fide quantum pertinet ad intellectum.*—*Ad contrarias objectiones in n. 4.*—Jam vero si comparetur spes cum fide proprie, quæ est in intellectu, non est dubium quin fides in aliquibus excedat, sicut etiam secundum quid superat etiam charitatem; tamen imprimis in esse virtutis,

¹ Lib. 6 de Gratia, a. e. 8, n. 17.

spes est simpliciter perfectior, quia licet fides sit virtus Theologalis, est tamen intellectualis, et ex hac parte virtus secundum quid; spes vero est virtus Theologalis, et quia est in appetitu, per se dat non solum facultatem operandi, sed etiam honestum usum; unde per se habet bonitatem moralem, et honestatem quam non habet fides, qua ex parte est in intellectu. Secundo, si hi duo habitus comparentur in genere entis, sic res est magis dubia, quia contingit interdum virtutem intellectualem, quæ in esse virtutis est minus perfecta quam moralis virtus, in genere entis esse perfectiorem, et ita posset quispiam astruere de fide et spe. Sed nihilominus melius dicitur spem esse simpliciter perfectiorem: primo, quia tendit, et attingit Deum in se sub ratione summi boni nostri. Unde magis nos conjungit cum Deo, et propinquior est ultimo fini, ut divus Thomas supra docet; nam fides valde extrinsece proponit nobis illum finem; spes vero per amorem nos cum illo intime conjungit. Deinde spes suo modo nititur in veritate et fidelitate Dei, et præterea omnipotentia et liberalitate; fides vero soli innititur veritati, et solum elicit actum credendi obscurum et proprium viæ; unde in se et in omnibus actibus suis includit quasi essentialiter imperfectionem. Virtus autem spei, quamvis speret et desideret, qui actus includunt imperfectionem, tamen etiam et amat et fruitur, quod non includit imperfectionem; neque in actu spei includitur minor difficultas quam in actu fidei; nam efficaciter intendere felicitatem supernaturalem, et omnia ad hunc finem dirigere, difficilius fortasse est quam solum credere; præterquam quod perfectior virtus non ex sola difficultate pensanda sit. Ex quo tandem fit, si spes comparetur cum tota fide constante ex duplici habitu, esse perfectiorem illa, quia illi duo modi habitus non efficiunt aliquid intensive perfectius. Rationes autem in contrarium ex dictis facile solvantur.

SECTION VII.

De ordine generationis spei.

De causis et effectibus spei nihil dicendum occurrit, præter ea quæ communia illi sunt cum omnibus habitibus infusis: solum de generatione et corruptione ejus superest dicamus; et primum quem ordinem in generatione servet inter virtutes Theologicas; quod magis in actibus quam in habitibus est expli-

candum, nam habitus simul infunduntur in justificatione.

1. *Prima conclusio probatur primo auctoritate. — Secundo probatur. — Evasio impugnatur multipliciter, de qua re dictum etiam, lib. 6 de Grat., c. 8, n. 6.* — Dico ergo primo spem esse posteriorem generatione, quam fides. Conclusio est communis, et certa, Divi Thomæ, secunda secundæ, quæstione decima septima, articulo septimo et octavo, et prima secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo quarto. Et patet primo ratione generali, quia fides est fundamentum omnium supernaturalium donorum, ex Tridentino, sessione sexta, cap. 6 et 8. Deinde quia intellectus est prior potentia quam voluntas; unde sicut non potest voluntas amare, nisi intellectus prius cognoscat, ita neque voluntas supernaturaliter perfecte operari amando vel sperando, nisi in intellectu præcedat proportionata cognitio. Dices posse sufficere aliquam humanam fidem. Respondetur illam sufficere, etiam ad spem quamdam humanam et naturalem, non tamen ad perfectam spem et infusam; tum quia ratio divinæ providentiæ, quæ omnia suaviter disponit, postulat ut hæc duæ potentiæ eleventur ad suos actus, ordine maxime consentaneo naturis earum; tum etiam quia actus spei debet esse suo modo certus et firmus, ut supra ostendimus, sect. 2, n. 6; debet etiam esse ita supernaturalis, ut per eam præferantur supernaturalia bona omnibus naturalibus, quod fieri non potest nisi voluntas a certitudine intellectus juvetur. Tandem quia Paulus, ad Heb. 11, ea ratione dicit esse fidem substantiam et fundamentum sperandarum rerum; et ad Rom. 10 ait: *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt*, ubi ad debite orandum requirit fidem; oratio autem est interpretes spei et desiderii. Unde Augustinus, in Enchirid., c. 8: *Quid autem, inquit, sperari potest, quod non creditur?* quasi dicat: Nihil.

2. *Dubium circa præcedentem conclusionem. — Prima opinio. — Rejicitur. — Secunda opinio. — Impugnatur. — Tertia opinio non satisfacit.* — Quæres quis actus fidei debeat præcedere spem. Lutherani dicunt præcedere hoc iudicium fidei: *Ego salvabor*, absolute sine ulla conditione; et Almaynus, secundo Moralium, cap. 3, dicit idem iudicium requiri ad sperandum, negat tamen illud esse fidei infusæ. Probatur, quia nullus desperat, nisi habeat contrarium iudicium absolutum: *Ego non salvabor*. Sed contra Lutheranos suf-

ficiunt dicta in superioribus, et in materia de certitudine gratiæ¹. Contra Almaynum patet; primo, quia si illud iudicium est naturale, quomodo fundat spem supernaturalem? Secundo, sæpe tale iudicium esset temerarium, et imprudens, cum tamen spes esset prudens. Tertio, quia divino præcepto supernaturali ad eliciendum iudicium, quod potest esse falsum, non obligamur, quale est illud; obligamur autem ad spem, et ad omnia ad ipsam necessaria. Quarto, tale iudicium habet necessario conjunctam formidinem; quomodo ergo fundabit spem firmam? Non est ergo necessarium istud iudicium, quamvis necessaria sit carentia illius iudicii contrarii: *Non salvabor*, quia cum tali iudicio non potest consistere spes. Ideo alii solum requirunt hoc iudicium: *Ego possum salvari*, quia hoc solum est de fide; ita Ruardus, artic. 8, et Vega supra. Nec refert quod cum hoc iudicio possit esse desperatio, quia sæpe existente in intellectu aliquo iudicio sufficiente ad unum actum voluntatis, potest voluntas sua libertate non illum, imo contrarium elicere. Sed contra, quia ad sperandum res alias, non satis est iudicare me posse habere, sed aliquid amplius necessarium est; ergo multo magis ad firmiter sperandum. Ideo addunt alii oportere iudicare id esse possibile, et probabile esse ita esse futurum, seu oportere non solum speculative, sed practice iudicare, hoc esse mihi moraliter et ordinario modo possibile; nam in alijs rebus hoc sufficit ad sperandum, et qui ita iudicat, vix aut nullo modo potest desperare. Sed in hoc est aliqua difficultas; nam videtur exigi ab spe aliquid præter fidem; nam fere idem est iudicare hoc bonum mihi esse moraliter possibile, et iudicare probabiliter hoc esse futurum.

3. *Vera conclusio, cui conducunt dicta l. 8 de Grat., c. 18, a num. 10.* — Dico ergo per se solum requiri ad spem illud iudicium, quod per fidem infusam præstari potest; nam spes solum a fide per se pendet, et hoc bene probant argumenta supra facta contra Almayn. Fides autem solum præstare poterit hæc iudicia, quibus nitatur spes: *Gratia Dei mihi non deerit ut salver, si ego velim*; item: *Gratia Dei potens est me salvare, et nihil potest impedire salutem meam, si ego velim; velle autem possum cum Dei gratia, quæ mihi præsto est*. Ita videtur docere Tridentinum, sessione 6, c. 13, dicens de perseverantiæ munere:

¹ L. 9, a c. 9.

Nemo sibi certe aliquid absoluta certitudine polliceatur, tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare omnes debeant: Deus enim, nisi gratiæ illius defuerint, sicut cepit, ita perficiet. Ex quo intelligitur certitudinem aut firmitatem spei, et iudicium quod supponitur, respectu ejus in quo speramus, esse omnino absoluta, quia speramus in Deo, ejus potentiam credimus superari non posse, et voluntatem ac bonitatem ad benefaciendum nobis esse paratam. Respectu vero rei speratæ, si illa sit vita æterna, pro statu hujus vitæ est tantum conditionata, quomodo Tridentinum ait justis deberi vitam æternam, *si bene agendo perseveraverint*; et Paulus, ad Romanos 8, addit conditionem: *Si tamen compatimur*; et Christus Matthæi 8: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Ratio est, quia non est absolute promissa, sed sub hac conditione. Idem est suo modo de justitia, et remissione peccati; si verò spes sit de ipsa Dei gratia, et auxilio necessario ad implendam illam obligationem, seu conditionem, sic est magis absoluta spes, quia hoc auxilium absolute est omnibus promissum, saltem ut omnibus oblatum.

4. *Objectio prima contra præcedentem conclusionem.* — Objicies primo: quia non est de fide auxilium, etiam sufficiens, dari indifferenter omnibus, nam sub opinione est: ergo non potest spes fundari in tali iudicio fidei; posset enim quisque dubitare an ipse sit unus ex illis quibus negatur illud auxilium. Dices esse de fide auxilium tale non deesse illi qui facit quod in se est. Sed contra; nam hoc ipsum facere quod in se est, debet proficisci ab auxilio, alias non habet infallibilem connexionem cum gratia; non possum autem certa fide iudicare hoc auxilium, necessarium ad faciendum quod in me est, mihi præsto esse. Respondetur certissimum esse Deum nemini negare gratiam sufficientem ut salvetur, si velit, quandiu in hac vita vivit, quamvis sub opinione sit, an aliquibus non dentur actu majores gratiæ, quia ipsi ponunt impedimentum; nam alioquin certum est Deum neminem deserere in ordine ad salutem æternam, nisi prius deseratur ab ipso, ut Tridentinum definit; et hoc satis est ut absolute sit de fide esse in hominis viatoris potestate facere opera gratiæ, et non ponere impedimentum gratiæ; quia tale impedimentum semper est liberum, atque adeo in potestate voluntatis gratia adjunctæ, quæ omnibus offertur ita sufficiens, ut per illam voluntas efficiat si velit, et hæc fidei iudicia satis sufficiunt ad dictam spem.

5. *Objectio secunda. — Responsio quorundam. — Bona supernat. non promissa quousque ab spe infusa attingi queant. — Vera solutio.* — Sed contra objicies secundo, nam interdum speramus a Deo majora gratiæ beneficia absolute consequenda, quam vel sint simpliciter necessaria, vel nostris meritis aut dispositionibus debeantur sintve promissa; hæc autem spes non potest fundari in fide, quod Deus daturus sit nobis hæc beneficia: ergo, etc. Respondent aliqui, solam illam spem posse esse firmam et supernaturalem, quæ in aliqua Dei promissione fundatur; quocirca spes illa de majoribus auxiliis gratiæ interdum, inquirunt, potest fundari in Dei promissione facta debite oranti et petenti, vel certe disponenti se per minora gratiæ auxilia ad recipiendum majora, et talis spes est infusa, et supernaturalis; si vero quis a Deo speret aliquid majus quam sit a Deo promissum, interdum poterit esse temeraria spes, et sine fundamento; interdum vero poterit esse pia quædam fiducia, procedens ex bona de Dei liberalitate existimatione; tamen non erit spes infusa, et Theologalis, sed quasi effectus quidam mediate ab illa procedens; sicut assensus aliquis probabilis nunquam est actus fidei, potest autem esse aliquo modo effectus mediatius illius, mediante aliqua applicatione, in signis et conjecturis fundata. Sed hoc ultimum quamvis probabile sit, verius tamen videtur hunc actum posse esse interdum a spe infusa elicitum, quia amare hæc bona supernaturalia, et desiderare illa, etiamsi non sint promissa, potest esse actus spei; ergo et sperare illa; est enim eadem ratio, ut ex supra dictis patet. Nam ad hunc actum sufficit in genere credere Deum interdum conferre hominibus majora gratiæ auxilia, quam ex promissionibus factis illis debentur; quod in genere verissimum est, quamvis in particulari non constet quibus dentur; hoc autem satis est ut possit homo sperare a Deo talia beneficia, præcipue si habeat aliqua signa et conjecturas specialis benevolentiæ.

6. *Secunda conclusio. — Spes non semper tempore præcedit charitatem.* — Dico secundo spem esse ordine generationis priorem charitate. Hæc est divi Thomæ supra, et communis; difficile tamen est assignare rationem hujus ordinis, quia, postquam homo per fidem cognovit Deum et bonitatem ejus, potest statim sublevari ad amandum illum super omnia propter seipsum; nam hic amor amicitiae non supponit amorem concupiscentiæ; unde

videtur inter spem et charitatem nullum esse necessarium ordinem in via generationis. Nihilominus conclusio posita colligitur ex Tridentino, sessione sexta, capite sexto, ubi describens ordinem justificationis, secundo loco ponit spem, tertio charitatem, et eodem modo numerantur in sacra Scriptura et Patribus. Præterea a posteriori probatur: nam spes est medium necessarium ad salutem, ut colligitur ex illo ad Romanos octavo: *Spe salvi facti sumus*; et prima ad Thessalonicenses quarto: *Qui spe carent, damnati dicuntur*; et ideo capite quinto spes dicitur *galea salutis*; idem colligitur ex Tridentino, sessione sexta, capite sexto, et capite tertio, et vigesimo septimo; et Ambrosio, libro primo de Pœnitentia, capite ultimo: *Nullus veram pœnitentiam agit, nisi qui sperat*; idem alii Patres; ergo necesse est ut actus spei antecedit actum charitatis; nam si post fidem immediate haberetur charitas, jam esset justitia sine actu spei. Præterea ratio hujus ordinis sumi potest non ex actibus secundum se consideratis, ut ratio facta probat, sed ex subjecti imperfectione, et ex ratione et modo divinæ gratiæ, quæ se accommodat subjecto, et illud sublevat ad supernaturalia modo illi consentaneo, atque adeo paulatim procedendo ab imperfecto ad perfectum; quia ergo amor charitatis perfectissimus est, ideo prius inducitur homo ad amandum Deum ut bonum suum, et ad sperandum ab illo maxima bona, ut inde perveniat ad amandum illum per se; nam *amicabilia ad alterum ex amicabilibus ad se*; et de hoc amore concupiscentiæ locutus est Augustinus in Enchiridio, capite 8, ubi ait: *Spes sine amore esse non potest*. Nam sine amore amicitia perfectio, spem in peccatore reperiri constat. Præterea intentio finis, et beatitudinis comparandæ, nobis prior est quam alius actus amoris; illa autem intentio est actus spei; ergo, etc. Demum actus charitatis supponit reliqua necessaria ad debitam dispositionem, et obtinendam remissionem culpæ; una autem ex dispositionibus est spes veniæ. Advertendum est autem hunc ordinem non esse necessarium secundum durationem temporis, sed tantum secundum ordinem naturæ; interdum tamen fieri potest ut etiam tempore spes præcedat charitatem, ut in materia de Gratia de hoc puncto ac de tota secunda conclusione dictum est¹.

¹ Lib. 8 de Grat., c. 19.

SECTION VIII.

De duratione et corruptione spei.

1. *Prima conclusio tripartita.* — *Primum dubium circa has duas partes.* — *Secundum dubium.* — *Tertium.* — Dico primo spem corrumpi per actum infidelitatis, vel proprium actum sibi directe contrarium, non vero per alia peccata mortalia. Prima pars est certa ex dictis in præcedente sectione, quia fides est fundamentum spei. Secunda patet primo ex generali conditione virtutis infusæ¹, quæ amittitur per actum sibi contrarium, ut constat ex fide et charitate. Secundo, quia qui desperat in una materia necessaria ad salutem, indispositus manet ad omnem actum spei eliciendum, quia non est major ratio sperandi unum quam aliud; et qui desperat ab uno medio necessario, consequenter desperat a fide. Sed quæres an amittatur spes per desperationem de re non necessaria ad salutem, sed solum ad majus spirituale bonum, etiam in eo casu quo desperatio esset inordinata, et peccatum mortale. Respondetur vix posse talem actum esse peccatum mortale, sed si interdum esset causa alicujus magni spiritualis nocuenti, non credo tamen per illum actum amitti spem, quia illa ratio peccati mortalis non est ex directa oppositione cum spe, sed aliunde et ex accidenti; nam cum tali actu posset spes consistere de beatitudine consequenda per media necessaria, quamvis minus perfecta. Secundo, quæri potest an per mortalem et culpabilem omissionem spei destruat hęc virtus. Respondetur non perdi, sicut in simili diximus de fide; est enim eadem ratio. Tertio, quæri potest an per peccatum præsumptionis. Sed ad hoc respondebimus melius, postquam explicaverimus illud peccatum.

2. *Tertia pars conclusionis probatur contra hæreticos.* — Tertia pars conclusionis est contra hæreticos hujus temporis, qui, cum ponant justificationem in illa fiducia, consequenter negant spem posse manere sine justitia, ex quo sequitur tolli per omne peccatum mortale; sed conclusio colligitur ex Tridentino, sessione 6, capit. 12, et quod attinet ad actum spei, de fide est certum posse esse in eo qui est in peccato mortali, et clarius sessione 14, canone 14, *attritionem cum spe veniæ esse donum*

¹ Vide l. 11 de Gratia, c. 6 et 7.

Spiritus Sancti nondum inhabitantis; tum etiam quia ex eisdem locis certum est actum timoris supernaturalis esse in peccatore. Denique sacra Scriptura passim per hos actus timoris et spei movet peccatores ad pœnitentiam; de habitu vero non invenio expressam mentionem, nec definitionem; tamen mihi est res certa, ut in materia de Gratia dixi¹; nam est prorsus eadem ratio de spe quæ de fide.

3. *Secunda conclusio cum triplici corollario.* — Dico secundo: in quocumque non est cognitio infusa, nec ulla cognitio supernaturalis, non est spes. Hęc conclusio patet ex superiori, et sequitur ex ea primo, spem non manere in hæreticis, tum quia carent fide; tum quia sicut sunt indispositi ad credendum, ita etiam ad sperandum; quare peccatum hæresis, licet non formaliter, tamen radicaliter opponitur spei. Secundo, sequitur in damnatis non manere spem: primo, quia in eis non manet fides, neque ulla cognitio supernaturalis; secundo, quia in pœnam privantur omni dono supernaturali; tertio, quia in primo instanti damnationis (inquit Durandus, in 3, dist. 27, quæst. 3, numer. 7) desperant; unde ratione status repugnat illis spes: supponimus enim pœnas illas esse æternas, illamque æternitatem non latere damnatos, nam maxime spectat ad condignam eorum pœnam, ut Divus Thomas declarat 2. 2, quæst. 17, artic. 3. Unde fit, ut judicent sibi impossibile esse beatos et non miseros, et inde sunt omnino indispositi ad sperandum non solum spe infusa, sed etiam acquisita naturali, quomodo magis sunt incapaces spei quam fidei, ut advertit D. Thomas, art. illo 3, ad 2. Tertio, sequitur in pueris discedentibus cum solo originali non esse spem, non quia illam perdant, sed quia non habuerunt unquam, nec possunt actus ejus elicere, quamvis neque proprie desperent, sed quasi negative se habeant, quia res supernaturales ignorant.

4. *Tertia conclusio cum triplici corollario.* — *De spe animarum purgatorii, in tomo de Pœnit., disp. 47, lect. 3, a num. 9.* — Dico tertio: ubicumque manet fides et charitas, manet etiam spes. Patet ex dictis; spes enim est generatione prior charitate; ergo et conservatione. Item ubi est fides et charitas, est justitia integra; ergo spes. Hinc sequitur primo spem esse in omnibus justis in hac vita. Sequitur secundo conservari in animabus in purgatorio, nam habent charitatem et fidem,

¹ Vide l. 11 de Gratia, c. 5, n. 13.

ut ostensum est supra; item nondum tenent beatitudinem; ergo sperant. Item nulla est in eis causa corruptionis spei, neque sunt in statu in quo sint incapaces. Sed contra, quia illis non est ardua consecutio beatitudinis, nam potius judicant esse necessariam, et impossibile judicant eam amittere, neque hoc proprie timent. Respondetur non esse necessarium ad spem, ut consecutio boni sperati apprehendatur ut difficilis, id est, dubia, vel quæ possit impediri; sed satis est si apprehendatur ut excedens naturæ perfectionem; et hoc etiam modo animabus purgatorii offertur, ut ardua, consecutio beatitudinis. Unde non est de ratione spei ut possit semper habere conjunctum timorem servilem proprie dictum cum anxietate; quare, si etiam in hac vita Deus revelaret alicui suam gratiam et perseverantiam in illa, nihilominus posset vere et proprie sperare, quamvis non posset illo modo timere. Tertio sequitur in Patribus veteris Testamenti mansisse veram spem usque ad Christi adventum: patet ex ratione dicta, et quia peculiariter sperabant adventum Messia; unde de illis dicitur Sapient. 1: *Spes illorum immortalitate plena est*, et hæc ita sunt certa, ut non sit dissensio ulla. De statu beatitudinis manet nonnulla difficultas, de qua.

5. *Quarta conclusio bipartita, pro qua stat etiam auctor, lib. 2 de Gratia, c. 3, n. 25.* — *Ostenditur prius pars posterior.* — *Ostenditur pars prior, discurrendo per actus spei, qui gloriæ non repugnant.* — *Primum genus actuum.* — Dico quarto in Beatis manere habitum spei quoad substantiam ejus, quamvis non eliciat in eis actus spei beatitudinis essentialis, et ideo dici posset non manere sub ratione spei; hæc ultima pars est D. Thomæ, 2. 2, q. 18, art. 2, et videtur certa ex illo ad Roman. 8: *Quod videt quis, quid sperat?* Ratio est, quia proprius actus spei est de re nondum habita; ibi autem jam habetur beatitudo essentialis; neque vero ibi sperari potest permanentia et duratio illius beatitudinis, nam duratio intrinseca illius beatitudinis est æternitas participata a Deo, atque adeo tota simul, unde simul tenetur et beatitudo et duratio ejus. Item de ratione illius beatitudinis est immutabilitas: in bono autem ab intrinseco immutabili non distinguitur possidere tale bonum, et immutabiliter possidere. Prior pars conclusionis nec asseritur a D. Thoma, nec negatur, sed insinuatur in 3 p., q. 7, art. 4. Nonnulli vero Patres solum intendunt excidere spem in patria quoad actum, qui hac ipsa voce *spei* exprimi-